

MEHR-OQIBAT — INSONIY FAZILATLARNING YUKSAK NAMOYONIDIR

Mahkamboyev Sa'dam Xolmurzo o'g'li

OOO Solidex MCHJ Kamendat yordamchisi

Tel.: +99877 367-08-99,

e-mail: mahkamboyevsaddam017@gmail.com

Anotatsiya: *Ushbu maqolada mehr-oqibatning inson hayotidagi o'rni, uning axloqiy, psixologik, pedagogik va ma'naviy jihatlari chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotda mehr-oqibat tushunchasining tarixiy ildizlari, zamonaviy talqini va uni shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik omillari yoritiladi. Shuningdek, raqamli jamiyatda mehr-oqibatni saqlab qolish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rsatiladi.*

Kalit so'zlar: *mehr, oqibat, insonparvarlik, bag'rikenglik, axloq, ma'naviyat, empatiya, oila, jamiyat, komillik.*

Insoniyat tarixi davomida mehr-oqibat tushunchasi barcha davr va sivilizatsiyalarda axloqiy fazilatlarning eng oliy cho'qqisi sifatida qadrlanib kelgan. U insonning ichki olamini boyitadi, jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni uyg'unlashtiradi, millatlar va elatlar o'rtasida totuvlikni mustahkamlaydi. Mehr-oqibatning ildizi inson tabiatiga chuqur singib ketgan — u tug'ma ham, tarbiyaviy yo'l bilan shakllanuvchi hisdir.

Bugungi globallashuv davrida texnologiyalar rivoji insonlar o'rtasidagi muloqotni osonlashtirsa-da, hissiy yaqinlik va mehr-oqibat rishtalarining zaiflashuvi xavfini ham

keltirib chiqarmoqda. Shu sababli bu fazilatni qayta tiklash, uni ta'lim, oila va jamiyat hayotida ustuvor qadriyat sifatida shakllantirish dolzarb masaladir.

Mehr-oqibat tushunchasining mazmun-mohiyati

“Mehr” — bu inson qalbida paydo bo'ladigan iliq tuyg'u, boshqalar dardiga befarq bo'lmaslik, yordam qo'lini cho'zish istagidir. “Oqibat” esa shu mehrning amaliy ifodasi, ya'ni insonning axloqiy mas'uliyatini anglatadi.

Shunday qilib, mehr-oqibat — bu nafaqat his-tuyg'u, balki ijtimoiy faoliyatga aylangan fazilatdir. Mehr-oqibatli inson boshqalar hayotiga befarq qaray olmaydi; u o'z imkoniyatlari doirasida boshqalarga foyda keltirishga intiladi. Zamonaviy ijtimoiy psixologiyada mehr-oqibat empatiya, altruizm va insonparvarlik bilan uzviy bog'liq tushuncha sifatida qaraladi.

Tarixiy manbalarda mehr-oqibatning talqini

Sharq falsafasi, islomiy manbalar va milliy adabiyotlarda mehr-oqibat g'oyasi markaziy o'rin egallaydi. Qur'oni karimda “yaxshilikda hamkor bo'ling, yovuzlikda esa bir-biringizga yordamchi bo'lmang” (Moida surasi, 2-oyat) degan oyat insonlar o'rtasidagi mehr-oqibatni targ'ib etadi.

Imom al-Buxoriy hadislarida ham “Mo'minlar bir tananing a'zolari kabidir: agar bir a'zosi og'risa, butun tana og'riqni his qiladi” degan hikmat aynan mehr-oqibat mohiyatini ifodalaydi.

Alisher Navoiy “Mahbub ul-qulub” asarida insoniylikni “mehr va muruvvat bilan yashash”da deb biladi. Bahouddin Naqshband esa “Dil ba yoru, dast ba kor” tamoyili bilan ruhiy poklik va amaliy oqibat birligini targ'ib etgan.

Mehr-oqibatning psixologik jihatlari

Mehr-oqibat insonning emotsional intellektining eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Psixologiyada bu holat “empatik rezonans” sifatida izohlanadi, ya’ni bir shaxsning boshqasining hissiyotlarini ichdan his etish qobiliyati.

Empatik shaxslar jamiyatda ko‘proq ishonch uyg‘otadi, ular rahm-shafqatli, ijtimoiy jihatdan faol bo‘ladi. Oksitotsin gormoni — mehr va ishonch hissining fiziologik asosini tashkil etadi. Shuning uchun mehr-oqibat inson psixikasida ham biologik, ham ijtimoiy mexanizmlarga tayanadi.

Shaxs psixologiyasida mehr-oqibat stressni kamaytiradi, ijobiy emotsiyalarni kuchaytiradi, konfliktlarning oldini oladi va ijtimoiy totuvlikni mustahkamlaydi.

Pedagogik jarayonda mehr-oqibatni shakllantirish

Ta’lim — mehr-oqibat madaniyatini shakllantiruvchi eng muhim ijtimoiy institutdir. Pedagogika fanida bu jarayon shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida amalga oshiriladi.

O‘quvchilarda hamdardlikni shakllantirish uchun rolli o‘yinlar, ijtimoiy loyihalar, xayriya tadbirlari, jamoaviy faoliyatlar muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi esa bu jarayonda nafaqat bilim beruvchi, balki axloqiy namunadir.

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, mehr-oqibat muhitida o‘qigan bolalar ijtimoiy faollik, hamjihatlik va o‘zaro hurmat jihatidan yuqori ko‘rsatkichlarga ega bo‘ladi.

Mehr-oqibatning oilaviy qadriyat sifatidagi o‘rni

Oila — mehrning eng tabiiy muhitidir. Ota-onaning mehrli munosabati farzandda ishonch, xavfsizlik va sevgi tuyg'usini shakllantiradi. Bolalikdagi mehr yetishmovchiligi esa ko'p hollarda kattalik davrida hissiy sovuqlikka, individualizmga yoki tajovuzkorlikka olib keladi.

Shu bois, zamonaviy oilada ota-onalar o'z xatti-harakati bilan farzandlariga namuna bo'lishi, ularga mehrni so'z bilan emas, amaliy harakat bilan ko'rsatishi zarur. Oila ichida mehr-oqibat muhitining mavjudligi ijtimoiy muammolar — zo'ravonlik, ajrim, befarqlik kabi holatlarning kamayishiga olib keladi.

Mehr-oqibat va jamiyat taraqqiyoti

Har bir ijtimoiy tizimning barqarorligi insonlar o'rtasidagi ishonch darajasi bilan belgilanadi. Mehr-oqibat esa shu ishonchning asosidir.

Jamiyatda ijtimoiy adolat, birdamlik va bag'rikenglik qadriyatlari kuchli bo'lsa, u taraqqiyotga erishadi. Xayriya, ijtimoiy ko'mak va volontyorlik faoliyati — mehr-oqibatning jamiyatdagi amaliy ko'rinishidir.

Davlat siyosatida ham ijtimoiy himoya, yetim bolalarga g'amxo'rlik, keksalarni parvarishlash kabi yo'nalishlar mehr-oqibat g'oyasining institutsional shaklidir.

Raqamli davrda mehr-oqibatning yangi shakllari

Raqamli kommunikatsiyalar asrida insonlar bir-biriga yaqin bo'lsa-da, hissiy aloqalar susayib borayotgani kuzatiladi. Shu sababli onlayn muloqotda mehr-oqibat madaniyatini shakllantirish zarur.

Ijtimoiy tarmoqlarda xayriya aksiyalari, ijobiy kontentlar, onlayn hamdardlik tashabbuslari insonparvarlikni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, raqamli etika — mehr-

oqibatli yozishmalar, hurmatli fikr almashuv, kiberzo'rvonlikka qarshi turish — zamonaviy axloqning ajralmas qismi bo'lib bormoqda.

Mehr-oqibatning ma'naviy-axloqiy ahamiyati

Mehr-oqibat insonni ma'naviy poklik sari yetaklaydi. U adolat, halollik, sadoqat kabi boshqa axloqiy qadriyatlar bilan uyg'un holda insonning ichki dunyosini boyitadi.

Ma'naviy barkamol inson boshqalar baxtidan quvonadi, yovuzlikdan nafratlanadi. Mehr-oqibatni yo'qotgan jamiyatda esa individualizm, befarqlik va ruhiy bo'shliq avj oladi. Shu sababli milliy g'oya va ma'naviyat tizimida mehr-oqibatni markaziy qadriyat sifatida singdirish muhim strategik vazifadir.

Xulosa

Mehr-oqibat — insoniyatning ma'naviy ustunidir. U shaxsni komillikka, jamiyatni totuvlik va taraqqiyot sari yetaklaydi. Inson qalbida mehr-oqibat urug'i bo'lmasa, ilm, texnika va boyliklar o'z qadrini yo'qotadi.

Shunday ekan, har bir o'qituvchi, ota-ona, rahbar va fuqarolik jamiyati a'zosi o'z faoliyatida mehr-oqibatni bosh tamoyilga aylantirishi lozim. Mehr bilan yo'g'rilgan inson — nur taratuvchi, oqibatli inson esa — hayotga ma'no bag'ishlovchidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 1983.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. G'afforova N. Pedagogika va psixologiya asoslari. Toshkent, 2016.

4. Yuldasheva D. Insonparvarlik va ma'naviy qadriyatlar evolyutsiyasi. Toshkent, 2020.
5. Qur'on Karim va hadislar to'plami.
6. Fromm E. The Art of Loving. New York: Harper & Row, 1956.
7. Goleman D. Emotional Intelligence. New York: Bantam Books, 1995.